

Nye busk- og bladlavarter fra Østfold. Lav i Østfold 11

BJØRN PETTER LØFALL

Løfall, B.P. 2003. Nye busk- og bladlavarter fra Østfold. Lav i Østfold 11. *Natur i Østfold* 22 (1-2): 65-68.

Ni busk- og bladlavarter rapporteres nye for fylket. En av artene nylig beskrevet som ny for vitenskapen. Den nye arten er gitt navnet *Cladonia krogiana* og er funnet på 14 lokaliteter i Østfold som er alle kjente funn av arten i verden. For øvrig rapporteres vassglye *Collema glebulentum*, *Leptogium imbricatum*, *Leptogium intermedium*, sandsaltlav *Stereocaulon condensatum*, dvergsaltlav *S. nanodes* og hårstry *Usnea glabrescens* som nye for Østfold. Eldre innsamlet materiale av flatrugg *Ramalina sinensis* og huldrestry *Usnea longissima* fra Østfold er kommet til som følge av opprydding på loftet på Botanisk museum, Oslo, samt at utlånt materiale er returnert.

Bjørn Petter Løfall, Åslivn. 20B, 1890 Rakkestad, e-post b.p.lofall@nhm.uio.no

Østfold er nå det desidert best kartlagte fylket i Norge når det gjelder busk- og bladlav. Likevel er det ikke usannsynlig at så mange som 10-15 busk- og bladlavarter gjenstår å finne i fylket. Det potensielt beste området for evt. nyfunn er trolig områdene langs Store Le. På svensk side av denne innsjøen er det kjent flere arter som ikke er funnet i Østfold.

Nøkkeltall over busk og bladlav i Østfold pr.

1.1.2003:

263 arter, 39967 artlokalitetsfunn (krysslister og innsamlinger) derav 9577 innsamlede artlokalitetsfunn

Kommune	Antall arter
Hobøl	151
Skiptvet	155
Rygge	163
Våler	163
Rømskog	164
Råde	167
Spydeberg	168
Eidsberg	172
Trøgstad	172
Askim	175

Moss	175
Hvaler	180
Aremark	185
Marker	187
Sarpsborg	192
Halden	192
Fredrikstad	194
Rakkestad	201

Ny for vitenskapen

Cladonia krogiana ble beskrevet ny for vitenskapen i 2002, fra 8 lokaliteter i Østfold (Løfall & Timdal 2002). Etter den tid er den samlet fra flere steder slik at den nå er kjent fra 15 lokaliteter i 7 kommuner. Den er funnet på sildreberg ved større innsjøer og elver. Noen steder kan lokalitetene ligge periodevis under vann ved større flommer. Det siste funnet ble gjort i Rygge, nord for Tangen 18. april 2003, denne gangen ved kysten. Arten var ikke kjent fra kystlokaliteter da den ble beskrevet som ny for vitenskapen.

Arten forveksles gjerne med sørlandspolster *Cladonia polycarpoides*. Selv om arten er kjent med podetier fra andre steder i verden er ikke dette kjent i norsk materiale. Begge artene er

puteformede, bestående av basalskjell. De ser svært like ut, og kjemisk analyse er ofte nødvendig for sikker bestemmelse. Imidlertid har velutviklede utgaver av *Cladonia krogiana* små fruktlegemer direkte på basalskjellene, noe *C. polycarpoides* mangler.

Andre nye arter for fylket

Vassglye *Collema glebulentum*

Glyelav er stor slekt med flere arter som kan være vanskelig å skille fra hverandre. Funnet av vassglye var imidlertid overraskende siden det er gjort et stykke utenfor artens kjente utbredelsesområde. Den er samlet fra en lokalitet i fylket, ved Brekke sluse i et sildreberg av amfibolitt 30. juli 2000.

I Norge rapporteres arten på stein, særlig sure bergarter, mer sjelden blant moser, som regel på sildreflater eller langs bekker, elver og innsjøer hvor den blir periodevis oversvømmet. Fortrinnsvis i høyereliggende strøk i innlandet fra Aust-Agder til Finnmark; fra Sogn og nordover også i lavlandet nær kysten (Krog m.fl. 1994). I Sverige rapporteres arten fra "fjällbäck, å- o älvtrender samt skog vid sjöstränder. Tidvis översilade grönsten inntil fjällbäckar, ibland bark på asp, serpentin, skiffer o jord" (Hallingbäck 1995).

Leptogium imbricatum

Arten hører til de små hinkelavartene og er meget krevende å bestemme. Vanligvis må mikroskop benyttes for en korrekt artsbestemmelse. I Østfold er arten samlet på to lokaliteter h.h.v. blant mose på amfibolitt og på skjellsandtørrbakke. Det er sannsynlig at arten er oversett.

I Sverige omtales den fra "Jordbranter, dyner o alvarmark. Marken, på kalkrik jord bland mossa". Sjelden over hele Sverige, mangler i fjellet (Hallingbäck 1995).

Leptogium intermedium

Arten er i likhet med *Leptogium imbricatum* vanskelig å artsbestemme, og som den kan forveksles med. Mikroskopiske snitt er nødvendig

for bestemmelse. Kun to funn er gjort blant mose på sildreberg ved Glomma. Siden arten er vanskelig å forstå er den sannsynligvis oversett.

I Sverige er den kjent fra "Jordbranter, hållmarker, ädellövskog o kalfjäll. Marken, på kalkrik jord samt trädbaser av gamla lövträd". Sjelden i hele Sverige, mangler i Midt-Sverige (Hallingbäck 1995).

Flatragg *Ramalina sinensis*

Helt nylig (2003) har Botanisk museum, Oslo fått tilbake utlånt materiale av flatragg *Ramalina sinensis* og skålragg *R. fastigiata*. Blant disse fantes en innsamling av flatragg fra Østfold. Selv om Hildur Krog (tidligere konservator på lavherbariet) hadde påført denne bestemmelsen er den ikke angitt fra Østfold (jfr. Krog m.fl. 1980, 1994). Bestemmelsen er senere bekreftet av R. Skytén, Helsinki.

Arten ble først samlet på Onstad i Askim av S. Sørensen den 28. mai 1922 uten angivelse av økologi. Siden dette er eneste kjente funn av arten er det ikke usannsynlig at den har blitt borte fra fylket.

Sandsaltlav *Stereocaulon condensatum*

Sandsaltlav ble først samlet på Grimsøya, Sarpsborg allerede 3. januar 1998. Her ble den samlet på ei sandstrand i Økebukta. Dette er første og eneste funn av arten i Østfold.

I Norge rapporteres arten på sand og grus. Fra Telemark til Finnmark, vestover til indre deler av Hordaland og Sogn; spredt i Sør-Norge, særlig i fjellet, i Nord-Norge vanlig også i lavlandet (Krog m.fl. 1994). I Sverige "Vindexponerad fjällhed, lavtallskog, jordbranter o dyner. Marken, på sand, grus o småsten" (Hallingbäck 1995).

Dvergsaltlav *Stereocaulon nanodes* (fig. 1)

Det var forventet at dvergsaltlav før eller skulle bli oppdaget i Østfold. Den første og foreløpig eneste funn er gjort på steinblokker i et gammelt brofundament i Rømskog 22. juni 2002.

Den oppgis å vokse på stein, gjerne metallholdig.

Fig. 1. Dvergsaltlav *Stereocaulon nanoides* Foto: J. Ingar I. Båtvik

Den finnes fra Aust-Agder til Finnmark, sjelden på Vestlandet, ellers spredt, men lokalt rikelig (Krog m.fl. 1994). I Sverige rapporteres arten fra "Bergbranter, berghällar o div. människopåvirkade miljøer. Lodytor, undersidan av block o småstenar av järn o kopparrika bergarter. Även skrevor. Temmelig allmenn i hele Sverige, mangler i fjellet" (Hallingbäck 1995). At den ikke er samlet flere steder skyldes kanskje at hele slekta saltlav er vanskelig å forstå, med noen få unntak.

Hårstry *Usnea glabrescens*

Hårstry ble først funnet på en stor selje ved et gårdstun i Rakkestad 10. mai 2002. Senere er den funnet på ytterligere en lokalitet i Rakkestad.

Arten vokser på trær, sjelden på stein. Den skal være forholdsvis vanlig i innlandet fra Aust-Agder til Sør-Trøndelag, med spredte funn i Hordaland, mangler nær kysten (Krog m.fl. 1994). I Sverige rapporteres den fra "Gran- björk og aspskog samt granskog med aspinnslag. Bark på grenar o kvistar av gamla barr- og lövträd". Sjelden i nordre del av Sverige (Hallingbäck 1995). Strylavslekten har mange arter som er vanskelig å artsbestemme. Vanligvis bør bestemmelsen suppleres med kjemisk undersøkelse. Imidlertid er det samlet ganske mye buskformede strylavarter i Østfold slik at hårstry i det minste må betraktes som en uvanlig art i fylket.

Huldrestry *Usnea longissima*

Ved opprydding i loftet på Botanisk museum ble det funnet innsamlinger gjort av Asbjørn Hagen i Østfold fra 1930-tallet. Blant disse lå det fint materiale av huldrestry fra Tovengen (Toengen på etiketten) i Askim samlet i 1939.

Dette overraskende funnet er eneste nasjonalt rødlistede epifyttiske lav fra Østfold (alle de andre er jord eller steinboende). Så lite skjeggelaver (*Alectoria*, *Bryoria* og *Usnea*) det finnes i Østfold er det neppe sannsynlig at huldrestry fortsatt finnes ved Tovengen, Askim selv om lokaliteten ikke er undersøkt etter oppdagelsen på museet.

Litteratur

- Løfall, B.P. & Timdal, E. 2002. *Cladonia krogiana*, a new xanthone-containing lichen from Norway. *The Lichenologist* 34(2): 277-281.
- Hallingbäck, T. 1995. *Ekologisk katalog över lavar*. Artdatabanken, Uppsala. 141 s.
- Krog, H., Østhagen, H. & Tønsberg, T. 1980. *Lavflora. Norske busk- og bladlav*. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø. 312s.
- Krog, H., Østhagen, H. & Tønsberg, T. 1994. *Lavflora. Norske busk- og bladlav*. 2 rev. utg. ved H. Krog & T. Tønsberg. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø. 368s.

Vedlegg

Angivelser av alle refererte funn er tilgjengelig fra Norsk LavDatabase (NLD) (<http://www.toyen.uio.no/botanisk/lavherb.htm>). Nummeret angitt i klammeparentes referer til journalnummeret i Naturhistorisk museum, Oslo (O). Egne innsamlinger er angitt med initialene BPL, øvrige med minimum etternavn og initialene på fornavn. Opplysninger i hakeparentes [ ] er beregnede opplysninger, lagt til senere. Alle koordinater er i WGS84 der ikke annet er nevnt. Kommentarfeltet er strøket her, se evt. NLD.

Cladonia krogiana

Askim, Sundgård v/lensehytta, PM 2065 1071, 85 m o.h., Over moser på sildreberg i elvas øvre flomsone, 2002.09.19, BPL & Orderud, N. bpl-L9930 (O-L112629).

- Marker, Damvann sørøst, PM 494 150 (ED50), 195 m o.h., På sørvendt bratt sildreberg med tynt humuslag, 1998.06.13, BPL, Wergeland Krog, O., Kristiansen, M. bpl-L3887 (O-L35447).
- Marker, Langnes, nordspiss nordodde, PL 510 855, 110 m o.h., Blant mose på berg, vannkant, 2001.04.28, BPL bpl-L7868 (O-L105270).
- Marker, Ysterud, PL 4947 9824, 120 m o.h., På østvendt skråberg ved stor innsjø, 2003.05.10, BPL bpl-L10247 (O-L120849).
- Rakkestad, Suteran, PL 265 948 (ED50), 30 m o.h., På berg v/Glomma, 1996.08.20, BPL bpl-L694 (O-L24181).
- Rakkestad, Smittil, øst for, PL 2593 9167, 30 m o.h., På berg med tynt jordlag, 2001.09.28, BPL bpl-L8772 (O-L106168).
- Rakkestad, Frønesjøen sørvest, PL 451 914, 185 m o.h., På østvendt sildreberg av amfibolitt med tynt humuslag, 2001.03.25, BPL bpl-L7748 (O-L78478).
- Rakkestad, Frønesjøen SW-side, PL 4514 9138, 190 m o.h., On east-exposed, sloping rock outcrop, 2002.03.15, BPL & Timdal, E. bpl-L9029a (O-L746). HOLOTYPE
- Rakkestad, Frønesjøen SW-side, PL 4515 9141, 190 m o.h., On east-exposed, sloping rock outcrop, 2002.03.15, BPL & Timdal, E. bpl-L9029b (O-L106424).
- Rygge, Tangen, nord for, UTM NL 9446 8121, Alt.: 5 m, På berg med tynt humuslag, kystberg, 2003.04.18, BPL bpl-L10106 (O-L120361).
- Sarpsborg, Strøm, sør for, PL 2414 7424, 30 m o.h., Over mose på sildreberg, 2002.05.09, BPL bpl-L9214 (O-L107704).
- Sarpsborg, Ødegård, vest for (Kalnesskogen), PL 1839 8172, 27 m o.h., På berg ved stor elv, 2002.07.15, BPL/Båtvik, J.I.I. bpl-L9808A (O-L109757).
- Sarpsborg, Valbrekka (landskapsvernområde), PL 1473 8050, 20 m o.h., Over mose på berg i Ågårdselvas øvre flomsone, 2002.11.09, BPL & Ognedal, A. bpl-L9996 (O-L115376).
- Sarpsborg, Stang, sørøst for, PL 1840 8224, 27 m o.h., Over mose på berg i Glommas øvre flomsone, 2002.11.09, BPL & Ognedal, A. bpl-L10000 (O-L115380).
- Sarpsborg, Stang, sørøst for, PL 1834 8216, 28 m o.h., Over mose på sildreberg, 2002.11.09, BPL & Ognedal, A. bpl-10003 (O-L115383).
- Spydeberg, Skarpsno, sør for, PM 2512 1654, 102 m o.h., Over mose på sildreberg, 2002.05.20, BPL bpl-L9336 (O-L107894).
- Spydeberg, Skarpsno, PM 2517 1677, 102 m o.h., Blant mose på sildreberg, 2002.05.20, BPL bpl-L9344 (O-L107902), bpl-L9345 (O-L107903).
- Trøgstad, Lund, sør for, PM 2702 2456, 103 m o.h., På eksponert sildreberg, 2001.10.06, BPL bpl-L8844 (O-L106239).
- Trøgstad, Sandtangen, NØ for, PM 2682 1685, 105 m o.h., Over moser på sildreberg, 2002.04.27, BPL bpl-L9188 (O-L107533).
- Vassglye *Collema glebulentum***
Halden, Brekke sluse (Brattåsen naturreservat), PL 461 594, 110 m o.h., I +/- vertikalt sildreberg, 2000.07.30, BPL bpl-L7391 (O-L78122), bpl-L7392 (O-L78123).
- Leptogium imbricatum***
Fredrikstad, Hankø nordvest, PL 0036 6543, 5 m o.h., På skjellsandtørrbakke, 2002.07.07, BPL bpl-L9770 (O-L109606).
- Rakkestad, Frønesjøen SW-side, PL 4514 9138, 190 m o.h., Over/among mosses on rock outcrop, 2002.03.15, BPL/Timdal, Einar bpl-L9021 (O-L106416).
- Leptogium intermedium***
Rakkestad, Skattebøl, vest for, PL 254 905, 30 m o.h., Blant mose på sildreberg, 2000.04.07, BPL bpl-L6682 (O-L77417).
- Rakkestad, Norbyplass, vest for, PL 262 931, 30 m o.h., På sildreberg med tynt jordlag, 2000.04.10, BPL bpl-L6751 (O-L77486).
- Flatragg *Ramalina sinensis***
Askim, Onstad i Askim, [PM 207-220 097-107], [85-110 m o.h.], 1922.05.28, Sørensen, S. (O-L119841).
- Sandsaltflav *Stereocaulon condensatum***
Sarpsborg, Økebukta, øst for, sørende av halvøy, PL 259 550 (ED50), 3 m, På sand, 1998.01.03, BPL bpl-L3044 (O-L31530).
- Dvergsaltflav *Stereocaulon nanodes***
Rømskog, Mortegropa, øst for, PM 5679 3007, 180 m o.h., På steinblokker i gammelt brofundament, 2002.06.22, BPL bpl-L9587 (O-L109072).
- Hårstry *Usnea glabrescens***
Rakkestad, Dypedal, PL 3734 9113, 135 m o.h., På stor frittstående selje (*Salix caprea*), 2002.05.10, BPL bpl-L9227 (O-L107717).
- Rakkestad, Låggaren, PL 3277 8448, 140 m o.h., På frittstående rogn, 2002.05.24, BPL bpl-L9356 (O-L108379).
- Huldrestry *Usnea longissima***
Askim, Toengen, [PM 190-196 080-087], [100-140 m o.h.], 1939., Hagen, A. (O-L118738).